

CONVERSA

Eugeni Llos

DE FAMÍLIA
ESTARTIDENCA I
UN DELS PRIMERS
OPERADORS TURÍSTICS
QUE VA FER CONÈIXER
LA COSTA BRAVA

RETRAT DE FAMÍLIA

Ca l'Artau de Mata

LA FAMÍLIA FRANCONI,
RESTAURADORS
ARRIBATS DE
L'ARGENTINA A
LLAGOSTERA PASSANT
PER CELRÀ

PERFILS

Mariano Sánchez

NAT A L'HOSPITALET,
DE PARES MURCIANS I
JUTGE DE PAU A TOSSA

Miquel Botó

PAGÈS I BOSQUETÀ,
ARRELAT AL VEÏNAT DE
RABIOSES, A CRUÏLLES

Pere Carbó

DE CA L'ANICETA DE
PALS, TOTA UNA VIDA
TREBALLANT ALS
CAMPS D'ARRÒS

Joaquim Agustí

CRÍAT AL MAS MASSONI
I TESTIMONI DELS
CANVIS DE TREUMAL,
A CALONGE

INDRET

Canapost

A PEU

**De Sant Grau
al Montclar**

**Fins a Sant Cebrià
dels Alls**

gavarres

www.gavarres.com

DOSSIER

BARBERS I BARBERIES

52 pàgines que ens fan entrar
a les antigues barberies, un
món sobretot d'homes on
s'afaitava i es tallaven els
cabells, però on també es feia
vida social durant
l'espera pacient
perquè arribés
el torn

El patrimoni cultural de Catalunya com mai l'has vist

Descobreix-lo a patrimoni.gencat.cat

Et convidem a emprendre un viatge fascinant. A navegar en el temps i descobrir un munt d'històries i monuments increïbles. A fer rutes i itineraris turístics arreu de Catalunya.

I a aprendre-ho tot sobre els secrets que amaga el nostre patrimoni cultural. Entra al nou web patrimoni.gencat.cat i descobreix la manera més pràctica, innovadora i atractiva de conèixer el nostre patrimoni.

Segueix-nos a:

@patrimonigencat

Generalitat
de Catalunya

DIRECTOR >
Pitu Basart
pitu@gavarres.com

COORDINADORS >
Eloi Madrià > Patrimoni i continguts
Carles Serra > Actualitat

REDACCIÓ >
Telèfon 972 46 29 29
revista@gavarres.com

COL·LABORADORS >
Carme Adroher
Jaume Badias
Gerard Bagué
Teresa Bonal
Josep Burset
Francesc Còrdoba
Martí Cortadellas
Ernest Costa i Savoia
M. Teresa Costa
Paco Dalmau
Meritxell Daranas
Lluís Freixas Mascort
Jordi Frigola
Josep M. Fusté
Àngel Jiménez
Joan Llinàs
Albert López Tauler
Elvis Mallorquí
David Moré
Anna M. Oliva
David Pagès Cassú
Helena Pinsach
Joan Pinsach
Eva Pinyol
Joaquim Planas
Àngel del Pozo
David Pujol
Enric Ramonet
Jaume Ramot
Nuri Sabat
Daniel Sabater
Josep Santanó
Elisabet Serra
Jordi Turró
Salvador Vega
Joan Ventura
Josep Vilallonga
Albert Vilar
Lluís Vilar
Xavier Viñas
Sílvia Yxart

EDICIÓ DE TEXTOS >
Pitu Basart

IMPRESSIÓ > Agpograf

DISTRIBUCIÓ > GLV

DIPÒSIT LEGAL > GI-889-2002

ISSN > 2013-3669

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.editorialgavarres.cat

DIRECTOR EDITORIAL >
Àngel Madrià
angel@editorialgavarres.cat

COORDINACIÓ DE PROJECTES >
Dolors Roset
dolors@editorialgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART >
Jon Gieré
disseny@editorialgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >
Eva Batlle
gestio@editorialgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >
Eva Rodríguez
subscripcions@editorialgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL >
www.cadipedaforca.cat
www.garrotxes.cat
www.alberes.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

appec
editors de revistes i digitals

PREMIS >

> Premis APPEC
'Millor Publicació en Català 2004'

> Premis Les Gavarres
'Cirera d'Arboç 2005'

> Premis APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'

> Premis Fundació Valvi
'Joaquim Codina i Vinyes 2011'

FOTO DE PORTADA: REALITZADA
AMB ESTRIS CEDITS PER EN
JOSEP MAYMÍ, L'ANTONI ESTAÑOL,
EN JOAQUIM TORRENT, EN JOSEP
BOADAS I EN JOAQUIM ROCA.
AUTOR: JOSEP M. FUSTÉ

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS NOMS MÀGICS

ERNEST COSTA I SAVOIA (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

7-11

ACTUALITAT

12-17

CONVERSA EUGENI LLOS

PITU BASART (TEXT I FOTOGRAFIA)

18-22

RETRAT DE FAMÍLIA CA L'ARTAU DE MATA

JOAN PINSACH (TEXT I FOTOGRAFIA)

24-31

PERFILS

MARIANO SÁNCHEZ / MIQUEL BOTÓ / PERE CARBÓ / JOAQUIM AGUSTÍ

DAVID MORÉ, PITU BASART, ENRIC RAMONET I JAUME BADIAS (TEXT)
EVA PINYOL, JOSEP BURSET, PACO DALMAU I JOSEP M. FUSTÉ (FOTOGRAFIA)

33-89

DOSSIER

BARBERS I BARBERIES

PITU BASART (COORDINACIÓ)

91-107

PATRIMONI

ARQUEOLOGIA // HISTÒRIA // EN MAR // COMERÇOS DE TOTA LA VIDA
GASTRONOMIA // FAUNA // FLORA // PLANTES I REMEIS

108-111

INDRET CANAPOST

GERARD BAGUÉ (TEXT I FOTOGRAFIA) // PACO DALMAU (FOTOGRAFIA)

112-115

UNA MIRADA EN EL PAISATGE LA FONT SANTA, LA PETJA DEL PRODIGI

LLUÍS FREIXAS MASCORT (TEXT) // JOSEP VILALLONGA (FOTOGRAFIA)

116-119

A PEU

DE SANT GRAU AL MONTCLAR

JOSEP SANTANÓ (TEXT I FOTOGRAFIA)

SANT CEBRIÀ DELS ALLS

DANIEL SABATER (TEXT I FOTOGRAFIA)

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA SASTRES I MODISTES

CARME ADROHER (RECERCA FOTOGRÀFICA)

conversa amb un estartidenc. PERIODISTA, ANGLÒFIL, ENAMORAT DELS ESTATS UNITS, EMPRESARITURÍSTIC, LECTOR, FOTÒGRAF AFICIONAT, COL·LECCIONISTA D'ART, TERTULIÀ A TORROELLA, L'EUGENI LLOS ES MIRA EL MÓN DES DE L'ÀMPLIA PERSPECTIVA QUE OBREN GAIREBÉ 90 ANYS DE VIDA. ENS PARLA DE LA SEVA FAMÍLIA, DE L'ESTARTIT MARINER I TERRASSÀ DE FA ANYS I DE L'ACTUAL, DELS PRIMERS ESTIUEJANTS, DELS MODELSTURÍSTICS, DE CONEGUTS, DE FAMOSOS, D'AMICS... LA SEVA MEMÒRIA ABASTA MÉS ENLLÀ D'UN SEGLE

PITU BASART TEXT I FOTOGRAFIA

Eugeni Llos

—«Aquest quadre és d'en Robert Young, ve de Nova York, de la Cinquena avinguda; d'aquests altres dos, la meva sogra se'n va enamorar i els vaig haver de comprar, són d'en Blanco, un pintor valencià.»

—Teniu molta pintura...

—«Sí, n'he anat comprant. Aquest paisatge del cap de Begur és d'un nét de Victor Hugo. A mi m'agrada molt aquest d'aquí, és de 1913, d'en Severine Grande, un pintor francès amic de Matisse. Fa quinze dies vaig canviar alguns objectes per aquest d'en Granados Llimona; l'any 1963, en Granados em va fer un retrat, el tinc a dalt. També havia tingut un Casas, però me'l vaig vendre... Sí, tinc una petita col·lecció, molt discreta.»

—Quadres del món que han arribat a l'Estartit...

—«Tota la meva família n'és, de l'Estartit. El meu avi matern era faroner, de fet era pescador, però no li anava l'ofici. Va anar a Madrid a fer oposicions de faroner, que ara sembla fàcil, però en aquell temps costava. Ell i dos més les van

treure, entre dos-cents aspirants. I el van destinar a Huelva. Va demanar la demarcació de Girona i el van enviar a les Medes. Després va inaugurar el far de s'Arenella entre el Port de la Selva i Llançà.»

—L'avi va voltar...

—«Sí, de fet tota la meva família és aventurera. El meu besavi patern, que es deia Eugeni, com jo, era pescador i *corallador*. Ara són famosos els de Begur i Cadaqués, però a l'Estartit també n'hi havia. El besavi, quan tenia 17 anys, a meitats del segle XIX, se'n va anar a Puerto Rico. Es va comprar un cavall i una pistola —que va portar a casa i que va llençar al mar el pare durant la guerra— i el van fer encarregat d'una propietat on feien rom. M'explicava que allà l'esclavitud ja era abolida però que les argolles encara hi eren. També em deia que quan van donar la llibertat als negres, els pagaven una misèria i s'ho gastaven tot en rom, perquè veien que els amos en bevien i ells no l'havien tastat mai. Va tenir mala sort, el besavi, va haver de tornar a l'Estartit al cap de 4 anys perquè va emmalaltir de malària. Va arribar amb diner-or. Quan va tornar a

PITU BASART. Cassà de la Selva, 1960. Filòleg

retrat de família Els Franconi de Ca l'Artau. CA
L'ARTAU ÉS UNA MASIA DEL SEGLE XVI DEL VEÏNAT DE MATA DE LLAGOSTERA. ARA ÉS UN
RESTAURANT ACOLLIDOR, D'UNA VARIADA OFERTA DE CUINA TRADICIONAL CATALANA. NO
HI HA VAQUES NI PORCS NI GALLINES. NI PAGESOS QUE EN VISQUIN. PERÒ HI TREBALLA I
HI VIU LA FAMÍLIA FRANCONI, VINGUDA DE L'ARGENTINA. AQUEST ÉS, DONCS, UN RETRAT
SINGULAR, QUE PARLA DEL TRANSPLANTAMENT D'UN NUCLI FAMILIAR QUE ARRIBA I DE LES
SEVES PRIMERES ARRELS QUE S'ESCAMPEN A LA FALDA DE LES GAVARRES.

JOAN PINSACH TEXT I FOTOGRAFIA

Començar de nou a ca l'Artau

La Marina Franconi Ugalde (Buenos Aires, 1974) fa cinc anys que viu al nucli urbà de Llagostera, amb en Facundo Parenti Galgano i els seus dos fills, la Martina, de 10 anys, i en Mateu, de 6. Actualment regenta el restaurant de Ca l'Artau juntament amb el seu germà, en Javier (Buenos Aires, 1968), i amb l'ajuda del seu pare, l'Aurelio Franconi Costa (Santa Fe, 1935). Però aquesta història va començar ara fa uns quants anys a Celrà.

La Marina es va criar i educar a San Clemente del Tuyú, una població de la costa argentina, situada a uns 300 km al sud de Buenos Aires. Una de les seves amigues es deia Natàlia. Van créixer

juntes per l'amistat de les seves respectives famílies i van compartir jocs i joguines fins que van tenir vuit anys. Llavors tota la família de la Natàlia va haver d'emigrar a Catalunya. «Recordo –diu la Marina– que uns dies abans, a classe, davant d'un mapamundi, *me* deia: '*Vés, yo me voy a vivir de aquí a allí*'. Però Natàlia –li deia jo–, *¿y todo este mar?*'. Ella estava molt contenta, però jo pensava que ja no ens veuríem mai més. Ens vam escriure durant deu anys i m'explicava com era el nou país, i el seu nou poble, Celrà, i que anaven de colònies escolars, feien viatges, nedaven al riu, feia patinatge... Per a mi, un nou món meravellós.»

La Marina, a Celrà. Atreta per les meravelles que li arribaven amb el correu, amb 18 anys la Marina se'n va anar de vacances un mes a Celrà, a casa de l'amiga d'infantesa. Li va agradar molt. Tant, que quan va tenir 20 anys va dir als seus pares que se n'hi anava a viure. Que ho deixava tot: els estudis de turisme, la família, els amics... «Aquesta no s'atrevirà' –va pensar el meu pare. I vam començar a tramitar la doble nacionalitat, perquè el meu pare també és italià. D'aquesta manera vaig tenir el passaport, amb tots els drets d'un ciutadà de la Unió Europea». Es va empaquetar a Celrà i va començar a treballar. «En quinze dies –diu– ja tenia una

JOAN PINSACH. Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari

feina, i després una altra... Va anar tot molt rodat. Tenia l'avantatge que el poble de Celrà era com una família, em van obrir un piló de portes. Vaig fer de secretària en una empresa, substitucions en un bar, vaig treballar en una galeria d'art, cuidant nens i avis...»

Al cap de dos anys, però, es va plantejar de nou la vida. El seu destí. Plena de dubtes, va saber resoldre'ls, amb el temps, de manera pràctica i intel·ligent. «Ja no tenia tan clar —explica— que em volgués quedar al poble. El meu pare em va dir que podria treballar allà, a l'Argentina. 'Per què no te vénis, te relaxes i penses què vols fer. Pots fer temporada d'estiu aquí' —em

va dir ell». I així ho va fer. S'estava sis mesos allà, treballant en una botiga i continuant els estudis, i sis mesos aquí, en un hotel de Blanes, des de l'abril al setembre. Però cada vegada agafava el bitllet d'anada i tornada, per assegurar-se que sempre podria decidir el que fos. Es guardava un roc a la faixa, sense conèixer, segurament, encara aquesta expressió tan genuïnament nostra. Ho va fer quatre estius. Treballava moltes hores, però guanyava diners per viure i ser independent. I al final va decidir quedar-se aquí. «Quan era allà —diu— m'agafava angoixa. Ai, si no puc tornar, pensava. Allà hi havia inseguretats a tots nivells, travessaves el carrer i no et res-

pectaven el semàfor, violència verbal i física, caminaves a les sis de la tarda i notaves passos al darrere. Vivíem amb por. I sempre a dins de l'autobús per fer desplaçaments de grans distàncies, per anar de casa a la feina, o a la universitat.»

Així que, al final, va deixar definitivament estudis i feina a l'Argentina i va tornar a Celrà. De nou, va treballar de tot. «Em trucaven de tot arreu —explica—. Amb el català no vaig tenir cap problema des del principi. Em vaig adaptar molt bé». Més endavant, l'any 2001, va venir el seu germà, en Javier, que es va estar a casa seva una temporada i, com que havia treballat en l'hostaleria a l'Argentina, li va ser fàcil tro-

La família Franconi. D'esquerra a dreta: en Xavi, amb en Luca al davant, la Maite, l'Aurelio, en Facundo, la Marina, en Mateu i la Martina.

M3

Taller de la sastreria Vilallonga de Torroella de Montgrí. D'esquerra a dreta: en Jaume Vilallonga, l'Angeleta Gispert, la Mercè Martí, la Maria Rulduà, en Joaquim Vilallonga, la Balbina Pagès, la Lola Sais, la Lluïsa Ferrer, en Josep Vilallonga i en Paco Baso.

ANY: ANYS VINT DEL SEGLE XX

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: JOSEP VILALLONGA. CDD DEL MUSEU DE LA MEDITERRÀNIA

M4

Taller de can Bofill de Palafrugell. D'esquerra a dreta, asseguts: l'Eduard Bofill, la Roser Ridao, la M. Teresa Roqué, la M. Rosa Turró, la Isabel Gómez i en Josep Bofill. Drets: en Joaquina Blanch i en Martí Bofill.

ANY: 1961

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ

EDUARD BOFILL BLANCH.

ARXIU MUNICIPAL DE

PALAFRUGELL

DOSSIER BARBERS I BARBERIES

PITU BASART > COORDINACIÓ

Afaitar i tallar cabells [PÀG. 34]

PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]

On anirem a raure! [PÀG. 36]

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]

El pèl no val res [PÀG. 38]

JOAN VENTURA [Llagostera, 1955. Periodista]

Sis barbers i una barbera [PÀG. 42]

PITU BASART

Els Cubarsí [PÀG. 48]

CARLES SERRA [Quart, 1972. Filòleg]

Qui afaitava en Josep Pla? [PÀG. 50]

ELVIS MALLORQUÍ

50 anys fent de viatjant [PÀG. 54]

JOAN PINSACH [Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari]

Ofici de barber al Terraprim [PÀG. 56]

JOAQUIM PLANAS [Girona, 1967. Historiador local]. HELENA PINSACH [Girona, 1973. Mestra i psicòloga]

La cadira de l'Evaristo [PÀG. 60]

SÍLVIA YXART [Barcelona, 1980. Periodista]

En Martí Teixidor, de Verges [PÀG. 64]

SALVADOR VEGA [Verges, 1964. Historiador]

L'art de saber escoltar [PÀG. 66]

MARTÍ CORTADELLAS [La Bisbal d'Empordà, 1985. Filòleg i periodista]

Alguns barbers de Palafrugell [PÀG. 70]

TERESA BONAL [Palafrugell, 1959. Filòloga]. NURI SÀBAT [Palafrugell, 1959. Filòloga]

En Biel Castelló i la guitarra [PÀG. 74]

JORDITURRÓ [Palafrugell, 1979. Historiador]

Prou, parlem de toros [PÀG. 76]

JAUME BADIÀS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

De les tisores als fogons [PÀG. 78]

ALBERT VILAR [Calonge, 1961. Historiador i periodista]

No només tallar i afaitar [PÀG. 80]

ALBERT LÓPEZ TAULER [Castell d'Aro, 1980. Llicenciat en Història i Geografia]

Els Ribera: tradició familiar [PÀG. 84]

ÀNGEL JIMÉNEZ [Girona, 1940. Historiador]

ALTRES REPORTATGES

**En Josep Mir, el Barber / En Joan Grabulosa, Johnmary / En Bartomeu Cassú, de Mollet
Infidelitats i altres històries a cals Ruiz / El barber Julià Ferran / Els Cruanyes, de Platja d'Aro
En Josep Aiguaviva, de Santa Cristina / L'Albert Tauler, testimoni de la col·lectivització**

[PÀGINES 40 / 52 / 59 / 62 / 67 / 81 / 82 / 87]

JOAN VENTURA / MERITXELL DARANAS / DAVID PAGÈS CASSÚ / SÍLVIA YXART / JORDI FRIGOLA / ALBERT LÓPEZ TAULER / M. TERESA COSTA / ÀNGEL JIMÉNEZ

PERFILS

En Francesc Ponsatí / En Josep Canaleta

[PÀGINES 88 / 89]

MERITXELL DARANAS / ELISABET SERRA

Una brotxa a la tassa, una navalla recolzada en un *peler*, una pedra antisèptica i una loció // FOTO: Josep M. Fusté.

Afaitar i tallar cabells

Pitu Basart > TEXT

El 13 de gener de l'any 1930, 13 barbers de Cassà es van citar al despatx de J.M. Montagud Borja, notari de la vila, per signar un conveni. Aquest document establia un seguit de compromisos dels perruquers d'homes del poble: tancar els diumenges a la una del migdia; unificar les tarifes dels serveis, i modificar-les només en acord pres per la majoria de signants; comunicar a la junta el nom dels clients morosos i garantir que cap barber els fes cap servei fins que satisfessin els deutes; suplir un barber que estigués malalt perquè la seva clientela no quedés desatesa; no cedir ni traspasar l'establiment a cap persona que no s'avingués a complir el conveni; i assumir les despeses administratives a parts iguals. Aquest conveni tenia una validesa de cinc anys i s'anava prorrogant any per any. També preveia la distribució dels fons a parts iguals si es dissolia l'associació, les sancions per la infracció dels pactes i la creació d'una junta, amb president vocal, tresorer i secretari.

A la reunió plenària celebrada el 7 de gener de 1931, sota la presidència d'en Platon Valls i amb en Martí Nadal de vocal, en Josep Boada de tresorer i en Ricard Rigau de secretari, els socis van prendre una colla d'acords, entre els quals hi havia els següents: cada barber havia de pagar una quota d'entrada de 5 pessetes i una mensualitat de 2; en cas de defunció del perruquer,

la família percebia 250 pessetes del fons de la societat; i cada barber que no assistís a la reunió convocada per la junta havia de abonar 1 pesseta en concepte de multa.

Als anys quaranta, mentre a Cassà els barbers continuaven associats per afrontar amb garanties els embats de la postguerra, al cor de les Gavarres les circumstàncies no eren les mateixes. M'ho explicava fa uns anys en Tomàs Lloveras, de cal Xapo, que havia fet d'ordinari a les masies dels Metges després de la guerra. Si bé normalment els homes dels masos de muntanya aprofitaven els dies de mercat per baixar a vila i per passar per la barberia, a can Cabruja hi havia qui sabia afaitar i tallar cabells: era en Josep Torrent, l'avi de la casa, que amb eines un xic rudimentàries feia el servei tan bé com sabia a la gent que li ho demanava, normalment bosquetans que feien quinzena. En Tomàs se'n recordava perfectament: uns homes rudes, acostumats a tot, com els carboners, asseguts en una cadira de balca i arrapant-se a la taula per poder resistir el dolor que sentien quan l'avi de can Cabruja els passava la navalla per la cara. Quins contrastos a pocs quilòmetres de distància: a la vila, cert refinament i una món laboral que comença a fer seves les idees d'associacionisme i fraternitat; a muntanya, la mà tremolosa d'un vell bosquetà que fa la feina com pot amb una navalla oscada.

I és que en aquest dossier que aquest text inicia parlarem de barbers i de barberies de tot tipus i de tota condició. I començarem amb un article de l'Elvis Mallorquí que parla de l'ofici a l'edat mitjana i dels seus punts de contacte amb la cirurgia. En Jordi Frigola arrodoneix aquesta visió històrica parlant d'en Julià Ferran, perruquer bisbalenc del segle XVII. Per la seva banda, en Joan Ventura, que de jove havia estat aprenent de barber, ens torna a l'actualitat fent un repàs dels perruquers llagosterencs i en subratlla la figura d'en Josep Mir. A Caldes, en Josep Canaleta ha contat a l'Eli Serra que creu, com el seu pare, que els perruquers a més d'estilistes són psicòlegs. A Cassà, s'han reunit sis barbers i una barbera per fer memòria d'aquest ofici –normalment compartit amb la feina del suro– a la segona meitat del XX i per constatar que si ningú no hi posa remei la perruqueria d'homes acabarà en mans femenines. Uns quilòmetres enllà, a Llambilles i Quart, en Carles Serra ha descobert que els Cubarsí van ser els darrers barbers dels dos pobles. Onyar amunt, a Riudellots, l'Elvis Mallorquí no ha pogut escatir quin dels tres barbers del poble havia afaitat en Josep Pla. Però la Nuri Sàbat i la Teresa Bonal, per una banda, i en Jordi Turró, per l'altra, sí que han descobert a Palafrugell qui ensabonava l'escriptor, el seu pare i el seu amic Josep Martinell. A Girona, la Meritxell Daranas ha parlat amb en Joan Grabulosa i en Xicu Ponsatí, fundador i treballador, respectivament, de les perruqueries Johnmary, que van marcar època. L'Enric Jordà, també de Girona, no és barber, però, tal com conta a en Joan Pinsach, ha estat 50 anys fent de representant de perfumeria a perruqueries d'homes i de dones. Enfilem pel Congost

cap al Terraprim: en Quim Planas, l'Helena Pinsach i en David Pagès ens descobreixen barbers de Flaçà, Sant Jordi Desvalls, Viladammat, Bordils i Sant Joan de Mollet.

A prop del Ter, a Verges, en Salvador Vega ha parlat amb en Martí Teixidor, que va començar a remullar barbes als 11 anys. Aigües avall del Ter, arribem a Torroella, on la Sílvia Yxart ha seguit el rastre de les cadires de barber de l'Evaristo Elias. Més al sud, en Martí Cortadellas ha conversat amb en Josep Janoher, tercera generació de perruquers d'homes a la Bisbal. Arran de mar, a Palamós, en Jaume Badias ha compartit confidències amb en Ramon Sánchez Hormigo, un perruquer especial per l'hora d'inici dels serveis: tres quarts menys cinc de vuit, al matí, i tres quarts menys cinc de cinc, a la tarda. I, a Sant Feliu, l'Àngel Jiménez ha conversat amb l'Isidre Ribera, l'últim barber d'una família que durant més de cent anys va treballar al mateix local del Puig; i també ha conegut un testimoni de la col·lectivització de l'ofici en temps de guerra: l'Albert Tauler.

Finalment, que la perruqueria d'homes no ha estat mai un ofici d'ingressos generosos, ho confirmen tres articles: el de l'Albert Vilar, el de la Maria Teresa Costa i el de l'Albert López Tauler. Els dos primers contenen la història de dos perruquers: un, en Pere Costa, que ha acabat fent de restaurador a Sant Antoni; i l'altre, el Guapo, de Santa Cristina, que va fer-se representant de pel·leteria de luxe. El tercer text ens fa saber que a la Vall d'Aro els barbers no eren professionals: exercien un altre ofici i només circumstancialment tallaven cabells i rasuraven.

Ajusteu el plec al coll, que la brotxa ja és a punt i la navalla, afina

Conveni del gremi de barbers de Cassà signat l'any 1930.
PROCEDÈNCIA: Arxiu Joaquim Torrent.

Sis barbers i una barbera

SET PROFESSIONALS QUE HAN EXERCIT O QUE ENCARA EXERCEIXEN A CASSÀ FAN MEMÒRIA DE LA HISTÒRIA DE L'OFICI I DE LES SEVES EXPERIÈNCIES ENTRE TISORES, BROTXES I NAVALLES

Pitu Basart > TEXT // Josep M. Fusté > FOTOGRAFIA

L'any 1930, Cassà tenia 5.058 habitants i 13 barberies. No es pot pas dir que els homes no tinguessin la possibilitat d'anar polits de clatell i arreglats de barba. A tocar del passeig Vilaret, però ja al carrer dels Civils, hi havia la barberia de can Martinet. L'Antolí Maymí tallava cabells a la banda baixa de les Barraquetes. Al passeig Vilaret, al costat de can Peret Font, hi havia la barberia d'en Pitu Maco. En canvi, en Sidro Calzada la tenia a la banda de dalt del carrer de les Barraquetes: durant la setmana feia de cambrer al Centro i divendres, dissabtes i diumenges afaitava i tallava cabells. En Pasqual tenia l'establiment al carrer de la Presó, molt a prop de la plaça de Sant Pere; aquest establiment havia estat portat per en Josep Pla –el Negus– i en Josep Fullà. En Joan Garriga Bou, que va continuar la feina del seu oncle, tenia barberia oberta al carrer de la Mel, al costat de l'antiga biblioteca de la Caixa. El Tit afaitava al carrer del Molí, a tocar de l'establiment on es molia el blat. En Lluís Rigau treballava al local del carrer de Baix, que feia xamfrà amb el carrer del Cementiri. I en Platon Valls, nascut a Sant Feliu de Guíxols, atenia els clients al carrer d'Ocata.

Un dia de gener ens hem trobat a can Vergeli amb un barbera i sis barbers d'homes del poble de Cassà. I hem passat revista a un ofici que a la

vila tenia molta oferta perquè hi havia molta demanda.

Can Pitu Maco. En Quim Torrent (Cassà, 1930) se'n recorda bé de can Pitu Maco –motiu d'en Josep Boada Ribot– perquè hi va començar a treballar a 12 anys, l'any 1942: «No volien cap aprenent si no havia fet la comunió solemne. Llavors et deien 'ja ets un home' i podies començar a remullar barbes». Aquesta barberia, que després d'en Pitu va portar molt anys en Quim mateix i que avui regenta el seu fill Josep, és antiga: «Fa més de cent anys que existeix, pla més... No és pas per dir-ho però quan jo vaig començar a can Pitu Maco, cada dissabte hi havia una gentada fent cua al passeig: hi tenia 15 o 16 cadires de llarg perquè la gent s'esperés. Hi havia 2 aprenents que *embrotxàvem* a fora els que s'esperaven perquè els afaitessin, i quan els tocava s'aguantaven ells mateixos el plec i se'n anaven cap a dins. Al

local hi havia una fila de cinc *sillons* de rest i un a cada punta, tots per afaitar, i una cadira al mig on en Pla tallava els cabells –recorda en Quim–. La gent tenia paciència, feia cua a la barberia sense preocupacions ni presses.»

Després de la guerra, en Pitu Maco va ser denunciat per ser d'esquerres i va anar a parar en un camp de concentració. Durant el temps que hi va ser, la barberia es va aguantar perquè en Josep Coll i Ligora, el tenora, se'n va fer càrrec. Quan va tornar, amb en Pitu Maco treballaven tota una sèrie d'empleats: l'Enric Pla, en Joan Boada –germà d'en Pitu–, en Tàno, en Pitenc, en Josep Mestres, en Fullà –que més tard es va establir a Tossa–, en Lauro 'Supient' –que reparava màquines de cosir a la carretera–, en Lluís Palahí i en Josep Capdevila, el Dinàmic.

Del Dinàmic, en Quim Torrent en té molts records: «Era un bon barber, però era xerraire, no saps pas bé el que em va fer patir. Quan havia fet la xerrada amb el client, plegava de tallar-li els cabells i a vegades només li havia arreglat la meitat del cap i llavors l'havia d'acabar jo mateix. El diumenge al les vuit, quan obríem, moltes vegades el trobava a la porta endormiscat: havia sortit tota la nit i encara havia de passar pel llit; per refer-lo li havia de donar un cafè amb llet i un

En Josep Boada Ribot –en Pitu Maco– amb la seva esposa Rosita el dia del seu casament. Any 1933.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Josep Boada.

ou batut: així agafava una mica d'ànims... Molts clients només volien anar amb ell per fer la xerrada: quan els altres barbers havien fet tres clients, ell encara estava amb el primer...»

En Quim Torrent va agafar l'establiment d'en Pitu Maco quan aquest va morir. «El dia de Nadal del 1955, en Pitu va baixar a afaitar-se, va pagar la setmanada als empleats i ja no se'l va veure més pel local». Va enllitar-se i va durar fins al dia del començament de la fred, el tres de febrer. S'havia comprat una casa a la banda de baix del carrer de Migdia, al Firal, i no la va arribar a estrenar. «Va morir el primer dia d'aquella fred tan criminal de l'any 1956. Encara sembla que veig el dia de l'enterrament—recorda en Quim—. Abans la gent anava a la casa del mort i des d'allà cap a l'iglésia, darrere la comitiva: el carro dels morts, el capellà i els escolans. Feia una fred que

pelava i a fora, al passeig, hi havia tantes persones esperant-se que vam haver d'obrir les portes de la barberia per oferir recer». Igualment com en Quim Torrent es va quedar la barberia d'en Pitu Maco quan va morir, el fill d'en Quim, en Josep Torrent (Cassà, 1965), va seguir la feina del pare: «Vaig començar a embrotxar a 15 anys. Vaig combinar tres anys la feina al suro a can Gruart amb la barberia i després vaig quedar-me a ajudar el pare. Durant un temps vam tenir empleat en Jaume Freixas», diu en Josep, que ara porta el negoci tot sol.

Can Paco i cal Germà. En Francisco Roca, conegut com a Paco, (Riumors, 1922) treballava de barber a Figueres. Es va casar amb la Conxita Cros, minyona del notari Llach de Cassà. Van viure un any a la capital de l'Empordà, però en saber que en Platon Valls es traspas-

sava el negoci, l'any 1948 en Paco l'hi va comprar. «El meu pare tenia 7 *sillons*, que s'omplien sobretot els divendres al vespre, els dissabtes i els diumenges», em diu en Joaquim Roca (Cassà, 1956), fill d'en Francisco i continuador del negoci del pare. «Començàvem a les 8, i els primers clients feien cua sortint de missa de set. Ara les coses han canviat molt... El pare havia tingut molts treballadors: en Cinto, del carrer de la Pau, en Josep Gich, en Josep Boada, en Lluís Palahí, l'Oller, en Josep Costa, en Bartomeu Vidal, l'Ismael Campeny, en Joan Batlle i en Joan Grabulosa (fundador de Johnmary) —de Riudellots—, en Ramon Lloveras, en Ricard Vidal, en Xavier Arbusé i en Lluís Salvi, que avui és barber a Sant Feliu». Can Paco Roca, tota una acadèmia de perruqueria masculina.

L'Antonio Estanyol Oliveras va néixer a Sant Feliu l'any 1936. Però va ve-

A la fila de dalt: en Joaquim Torrent, el seu fill Josep, en Josep Gich i en Joaquim Roca. A la fila de sota: en Josep Boada, la seva filla Carme, en Josep Maymí i l'Antonio Estanyol.

Els Cubarsí

LA FINA CUBARSÍ FA MEMÒRIA DEL SEU AVI JOSEP I DEL SEU PARE, EN QUIMET, ELS DARRERS BARBERS DELS POBLES DE LLAMBILLES I DE QUART

Carles Serra > TEXT

Avui tothom coneix l'establiment com l'Hostal de Llambilles, ja que fa molt de temps que es dediquen a la restauració, però quan en Quimet Cubarsí va néixer-hi l'any 1919 en deien cal Fuster. El nom de la casa responia a una de les dues feines del seu pare, en Josep; l'altra era la de barber. Ell, anys més tard, també exerciria aquests dos oficis a Quart. N'hem parlat amb la Fina Cubarsí, filla d'en Quimet i néta d'en Josep.

En aquella casa de Llambilles construïda a peu de la carretera nova i darrere l'estació del carrilet, a més de fusteria i barberia també s'hi feia d'oficina de correus, botiga i hostal. D'aquestes altres tasques, se n'encarregava l'àvia de la Fina, la Maria Coll, amb l'ajuda, els dijous que mataven un parell de porcs, de dones de cases properes –com can Costa i can Grau–; elaboraven lloms, greixons i les botifarres que van acabar donant fama a l'establiment. Una feina, la d'hostalers, que la família Cubarsí també exercia de manera ambulant en ocasions especials, com

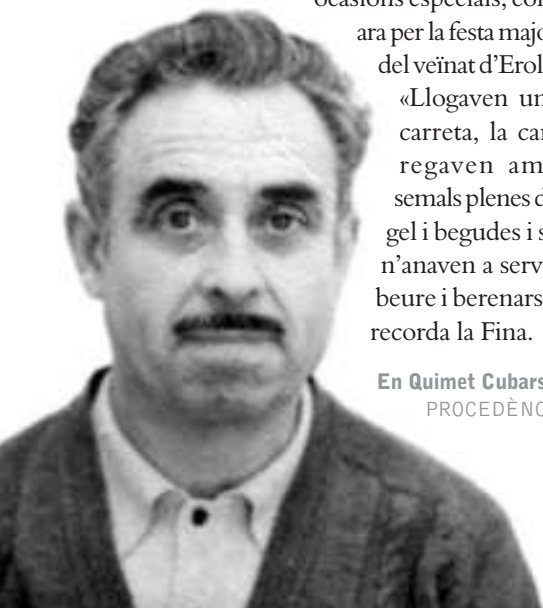
ara per la festa major del veïnat d'Erols: «Llogaven una carreta, la carregaven amb semals plenes de gel i begudes i se n'anaven a servir beure i berenars», recorda la Fina.

En Quimet havia començat a aprendre els dos oficis treballant amb el seu pare. Això no obstant, aquest el va aconsellar que, com a fuster, per millorar el que ja sabia fóra bo que es llogués durant un temps en un altre taller. Així va ser com va entrar a treballar a la fusteria Danés d'Anglès, s'hi traslladava en bicicleta i hi passava la setmana, fent la vida a la fonda de Can Selga. Allà va conèixer la que esdevindria la seva dona, la Maria Alsina, que era de Vilanna. Abans de casar-s'hi, però, va haver d'anar a servir la pàtria, on va dir bé d'un dels oficis que havia après, ja que pel fet de ser barber va poder gaudir d'una mili força més descansada que la de la majoria.

Els altres barbers del poble. Quan en Quimet va arribar a Quart ja hi havia un altre fuster, en Lluís Lloret, i dues barberies més, ca l'Arcadio i can Borràs; però, de feina, n'hi havia per a tots. D'aquests altres dos barbers, me n'ha parlat el meu pare, Narcís Serra –nat a Quart ara fa 75 anys– i que havia estat client de tots tres. L'Arcadio Serra era, com en Quimet, fill de Llambilles, de can Serra Pont, i l'únic dels barbers del poble que no combinava aquesta feina amb cap altra. Recorda que hi tenia molta traça però que el que li feien guanyar les seves bones mans li feia perdre el caràcter de la seva muller i em posa com a exemple el que li va passar un cop al meu avi: havia anat a tallar-s'hi els cabells i,

mentre l'Arcadio li estava passant les tisores pel cap, la seva dona el va cridar per anar a dinar. «Espera't un moment, que acabo de tallar els cabells a en Joan de Missa», va respondre ell. «T'he dit que el dinar és a taula!», li va etzibar la dona, i l'Arcadio, cap cot, va deixar el meu avi a mitges i se'n va anar a dinar. D'aquesta manera, de mica en mica, va anar perdent els clients fins haver de tancar la barberia. D'en Conrado Burjats, en Borràs, me'n diu que també obria només els caps de setmana i que, de tots tres, era el que tenia menys clientela. El record més viu que en guarda, però, «són les estirades de cabells que m'havia fumut de petit, de mal esmolades que tenia les eines.»

Però tornem a en Quimet, de qui ja hem dit que combinava dos oficis. De dilluns a divendres treballava amb la serra i la garlopa, mentre que la navalla i les tisores les agafava el cap de setmana. Això sí, els vespres de *fener*, després de tancar el taller, si hi anava gent, també obria la barberia i, em recalca la Fina: «No deia mai que no, fins i tot a vegades n'hi havien anat a les deu del vespre, havent sopat, i obria per tallar-los els cabells». Era, és clar, una època sense horaris comercials i en què s'havia d'aprofitar cada possible client. Fins i tot per Nadal treballava fins al migdia. «Llavors, quan acabava, agafava la moto i venia a Vilanna a dinar i reunir-se amb la resta de la família: la mama i jo ja hi

En Quimet Cubarsí. Anys 60.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Fina Cubarsí.

érem del dia abans», recorda. L'endemà, per Sant Esteve, la festa grossa ja era passada, la gent no s'havia d'arreglar... i en Quimet podia estar tot el dia per la família.

De la barberia a l'estació. En Quimet Cubarsí es va establir en un lloc prou estratègic, el carrer que anava de la carretera de Girona a l'estació del carrilet, que oficialment ha estat sempre el de l'Estació però que la gent del poble encara anomenem de can Ginesta ja que totes les edificacions d'un dels costats perta-

nyien aleshores a aquesta família –el bar i botiga, les cases i la bòbila– i una part dels terrenys de l'altra també. Precisament en una de les cases d'en Ginesta era on vivia en Quimet, amb el taller i la barberia a la planta baixa i l'habitatge a sobre. Al costat, hi havia el bar, on tot sovint s'esperaven els clients bevent o fent la partida, i a quatre passos l'estació. Uns clients que eren de Quart mateix però també de Palol i Sant Mateu, de Montnegre i el Castellar, i un carrilet que marcava els horaris dominicals de la barberia, de les 8 del matí fins a les 3

de la tarda, l'hora en què passava el tren que anava a Girona i s'enduia el jovent del poble a gaudir del cinema, del futbol o del ball. Tot sovint, algun d'aquests joves, sobretot els que havien esperat fins a darrera hora per anar-se a afaitar, havia hagut de marxar amb el coet al cul perquè el tren no se li escapés. Entre aquests tocatacords la Fina recorda com a habituals en Lluís Rigau, en Manel Gutiérrez i en Xacó.

Però no només hi ha anava el jovent a afaitar-se, posar-se massatge i colònia cada setmana i a tallar-se els cabells quan tocava, sinó que, òbviament, també hi anaven grans i nens. D'entre aquests més petits, n'hi havia alguns que, m'explica la Fina, els havien d'acompanyar la mare o l'àvia i aguantar-los ben fort –a vegades entre dues persones– perquè no hi havia manera que se'ls deixessin tallar.

Va arribar un moment en què van anar plegant els altres barbers del poble i que en Quimet es va trobar amb més feina de la que podia assumir ell sol. Aleshores va llogar el seu cunyat, en Joan Gironès, que ja havia fet de barber a Vilanna, d'on era fill. S'hi varen afegir, a més, força homes de Llambilles i Erols –clients del seu pare– que, en haver-se'n anat

aquest a viure a Flaçà amb l'altre fill, s'havien quedat sense barber al poble. I així va continuar en Quimet fins a jubilar-se a mitjans dels anys 80, afaitant i tallant els cabells als clients de tota la vida i a algun vailet, com jo mateix, que encara va tenir l'ocasió d'asseure's davant d'aquells miralls que reflectien uns temps i uns hàbits que ja no eren els nostres. En guardar, ja per sempre més, les tisores i la navalla en el calaix, en Quimet també va posar punt i final a una nissaga de barbers que havia començat el seu avi 🍷

En Quimet, de jove, fent de barber ambulat. Anys 30 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Fina Cubarsí.

50 anys fent de viatjant

ALS 14 ANYS, L'ENRIC JORDÀ VA COMENÇAR A APRENDRE L'OFICI DE VENEDOR DE PRODUCTES A BARBERIES I PERRUQUERIES

Joan Pinsach > TEXT

Hi havia un temps en què les circumstàncies personals i familiars eren molt determinants a l'hora d'enfilars el camí de la vida adulta. L'avi i el pare de l'Enric Jordà Riera (1937) havien estat barbers. L'avi havia fet l'ofici a Amer, d'on provenia la família Jordà. I abans de la guerra, el pare ja havia comprat una barberia al número 4 del carrer dels Ciutadans de Girona. Però l'Enric no en faria mai, de barber.

Acabada la guerra, el seu pare es va haver d'exiliar. Es va estar un any al camp d'Argelers. Allà, un seu amic de Vidreres, en Josep Colomer Ametller, que ja tenia una perruqueria d'homes i dones a París, s'hi va posar en contacte i li va proposar d'anar a treballar junts a la capital francesa. Avançada la dècada dels 40, en Colomer va agafar la representació a l'Estat espanyol de la marca francesa Henry, que fabricava productes i aparells de perruqueria per a homes i

dones. També en va comprar les patents i va muntar una fàbrica pròpia a Barcelona. El pare també va tornar a reprendre l'activitat a la perruqueria de Girona. Poc després, en Colomer va proposar-li de tenir la representació a la província dels productes de la seva fàbrica, que ja s'anomenava Henry-Colomer. Així que al mateix edifici del carrer dels Ciutadans, en un costat hi va haver la perruqueria i, a l'altre còs, un establiment de venda de productes de l'ofici. «I aquí vaig entrar jo —diu l'Enric—, però en comptes d'entrar a un costat a fer de perruquer, que hauria sigut la normal, vaig fer-ho a l'altre perquè el meu pare em necessitava per fer de venedor». Una feina que l'Enric ha fet tota la vida, venent productes com els coneguts de massatges Geniol o Floïd, i també molts altres, sobretot després que als anys 90 la multinacional americana Revlon comprés l'originària empresa familiar dels Colomer.

Amb una Guzzi. Després d'estudiar als Maristes i als Salesians, als 14 anys va començar a treballar d'ajudant al magatzem. Quan en va fer 18, ja va poder visitar barberies i perruqueries, recorrent tota la demarcació amb moto, una Guzzi Hispània. Diu que per vendre «no es necessita pas gran cosa, només fixar-te en com ho fan els altres... No es necessita gaire intel·ligència —remarca—. Mira, després de 30 anys de treball en aquesta empresa, ens van fer un test. Jo ja tenia 60 anys, i vaig sortir el més burro de tots. Però expressament, eh! Perquè em tocava els..., que després de tota la vida... Durant molt temps, vaig ser el que més venia de tot Espanya, i en total érem un centenar de venedors!». Això sí, amb uns horaris que anaven des de ben aviat al matí fins a les 10 o les 11 de la nit, per fer unes 25 visites diàries, «en hores intempestives —puntualitza—, perquè t'havies d'emmotllar als horaris de les perruqueries i si hi havia l'amo o no.»

Inicialment, l'Enric va ser l'únic viatjant de l'empresa per a tota la província, un temps en què, assegura, «visitava les 150 barberies i 700 perruqueries que hi deuria haver». A mesura que el negoci creixia, la plantilla es va anar incrementant fins a 4 comercials a la demarcació. Perquè diu que abans els barbers gastaven pocs productes. Només crema

Festival de perruqueria de Girona. S'hi poden veure, entre d'altres, l'Enric Jordà, amb el seu pare Joan, en Martí Espelt i en Josep Uñó. Anys 70 // PROCEDÈNCIA: Enric Jordà.

i massatge d'afaitar; colònia normal, i de la blava, que evitava que els cabells blancs quedessin grocs; *ronquina*, una colònia amb quinina, perquè no cai-guessin els cabells, que ell confessa que «no servia per re»; fixador, gomina i brillantina; llapis cicatritzants per tallar la sang quan es feia un tall; i també les eines de treballar: navalles, passadors, tisores, brotxes... Més endavant, quan es va anar estenent el costum de rentar-se el cap a les perruqueries d'homes i dones, ja van començar a comprar-li xampús, vitamines i productes de tota mena. Però també remarca que hi havia un gran nombre de barberies que no compraven res. «Deien 'la meua clientela poc ho gasta, això'. Només quan el pare la traspassava al fill podies aprofitar l'oportunitat per *fe'ls-hi* entendre que si seguien fent *lo* mateix sempre tindrien la mateixa clientela, mentre que si començaven a oferir rentar el cap, alguna vitamina, tractaments... també hi anirien els fills dels seus clients quan fossin grans». I, a part, l'Enric també els venia, de la mateixa empresa, aparells elèctrics i butaques hidràuliques, d'acer, amb totes les comoditats. «Les primeres que vaig vendre jo —exclama satisfet— ara fa 30 anys, encara funcionen totes! Valien unes 50.000 pessetes i recordo que en vaig vendre 20

a l'exèrcit, per al campament de Sant Climent Sescebes.»

Els barbers psicòlegs. Dels barbers, opina que «fins fa pocs anys semblava que tenien un curs de psicologia, perquè tothom els anava a explicar els seus problemes, les seves cabòries, i ells donaven consells. Ho sabien tot del seu poble. I a Olot, encara havia visitat barbers que també feien de curanderos. N'hi havia un que deien que t'arreglava, et posava en una paret i et movia els braços i el cos». També explica que a vegades en una mateixa barberia hi treballaven dos o tres socis, i que cadascun es quedava la seva part segons els clients que feia. «A Sant Feliu de Guíxols —recorda—, n'hi va haver un que quan va plegar va deixar el negoci a tres dependents. Cada un tenia la seva butaca i la seva caixa, no s'ho repartien pas. I funcionava, eh! Sense discussions i sense *lios*. Això, amb dones, era impensable. Quan hi havia dues perruqueres que portaven el negoci aviat es barallaven i partien peres». I pel que fa al relleu generacional, de pares a fills, té observat que «en molts casos sí que es produïa, i ara també hi és de pares a filles.»

L'Enric es va jubilar el 2002, quan la seva plaça generava 100 milions de pessetes de vendes anuals a l'empresa

Revlon. Havia treballat 50 anys fent de venedor i al final deixava una llista de 450 clients fidelitzats. Però diu que, d'aquesta llista, al cap d'un any de jubilar-se, només en quedaven la meitat, i que l'empresa ja havia canviat el seu substitut, el qual havia hagut de passar per un rigorós procés de selecció contestant nombrosos tests psicotècnics i entrevistes; també recorda que després de quatre anys més, els quatre venedors de la província havien quedat reduïts de nou a un, i que per la seva antiga plaça ja hi havien passat cinc persones diferents. Tot això ens ho diu l'Enric després de tornar de cacera del senglar una tarda d'aquesta primavera. En la conversa, ens acompanya la Pilar Frigola Massó (27-09-1943), amb qui es va casar el 1966. Som a casa seva, al Pont Major, on sovint reben la visita d'algun dels seus fills: Marta, Elena i Joan.

Em diu que ara mena un hort de tres vessanes, i que quan es va jubilar allà li van passar tots els mals, sobretot l'estrès. Potser també els nervis d'haver de falsejar els tests d'intel·ligència d'una multinacional. Ens ho ha explicat sense interrupcions, a raig, però amb coherència i ordenadament. Ell, que va haver d'aprendre tot sol a fer un ofici per al qual —afirma— «no es necessita pas gran cosa, només fixar-te en com ho fan els altres...»

L'empresari Josep Colomer Ametller, a la dècada dels anys 70, fent entrega d'una placa d'homenatge a l'equip de venedors de Girona per haver destacat com a millors comercials de l'empresa. L'Enric Jordà és el primer de l'esquerra // PROCEDÈNCIA: Enric Jordà.

Ofici de barber al Terraprim

EN JOAN PUIG, DE SANT JORDI, EN BENITO AVELLÍ, DE VILADAMAT, EN QUIM FALGÀS, DE FLAÇÀ I EN PACO MARLÍ, DE BORDILS PASSEN BALANÇ DE LA SEVA PROFESSION

Joaquim Planas i Helena Pinsach > TEXT // Josep Bursat > FOTOGRAFIA

A cavall entre casa seva a Sant Jordi Desvalls i una parcel·la amb un habitatge a mig camí del veïnat de Diana, passa la seva jubilació en Joan Puig i Sais (Vilopriu, 1936), acompanyat de la seva dona, Carme, i sovint, dels seus fills i néts. L'any 1949 va començar a treballar a la barberia de can Climent de Camallera durant tres anys, on tan sols el deixaven remullar. Passat aquest temps va marxar a l'Armentera, a la barberia anomenada can Duran de la Barba. Aquí, al cap de quatre mesos ja tallava cabells. L'any 1955 es parà pel seu compte a Vilopriu, just davant de casa seva, el que era aleshores el número 61 del carrer Nou.

El pare d'en Joan ja era barber a Vilopriu, es deia Narcís Puig –Perico Siset–

i era natural de Sant Jordi Desvalls. Va morir al front l'any 1938 i en Joan ja va trobar la barberia totalment parada, només va haver de pintar-la i netejar-la, ja que durant els anys que restà tancada el local havia servit de magatzem de gra. Des del primer moment el renovat negoci de cal Barraquer, com es coneixia la casa, va anar bé, malgrat que hi va haver un temps en què a Vilopriu varen funcionar tres barberies: la d'en Joan, can Cosme i can Roquet. L'any 1963, just un any abans de casar-se, va comprar la barberia d'en Pitu Ciscle –Josep Juanola– a la plaça de Sant Jordi Desvalls. En aquell local, en Joan Puig hi va passar la resta de vida laboral fins que es va jubilar.

Més de cinquanta anys d'ofici donen per a moltes anècdotes. Recorda quan

tallava els cabells al jugador Salvador del Girona i a en Ferran Olivella del Barça, que en aquells temps passaven els estius a sota can Castelló de Colomers. Una vegada, mentre tallava els cabells a mossèn Pere de Sant Jordi Desvalls, aquest últim mantenia una acalorada discussió amb un vilatà que esperava el torn, la conversa va pujar de to fins que en Joan es va posar nerviós i amb la cua de la tisora va fer un tall a l'orella de l'eclésiàstic. Com a curiositat, en Joan no ha tallat mai els cabells a cap dona, ni tant sols a la seva, únicament amb una excepció: es tracta de la senyoreta Delfina, que havia estat mestra seva, quan en Joan era petit, i li va demanar una vegada com a favor. La senyoreta Delfina vivia a les Olives

En Benito Avellí de Viladamat amb diverses eines i dues butaques de barber.

i havia portat moltes vegades en Joan de camí cap a l'escola en el portaequipatges de la bicicleta de Vilopriu fins a Colomers.

En Benito Avellí. El que fou durant la joventut barber de Foixà és en Benito Avellí Cruset (Foixà, 1941). Nascut a can Grel, a llevant de la població, on els turons que clouen el poble per ponent han deixat pas a una plana agraïda, que s'estén cap al veïnat de la Sala i Ultramort. Fill d'una família pagesa, el fet de perdre el pare a l'edat d'un any, el va fer partícip, des de molt petit, de les tasques de casa: el treball al camp i tenir cura del bestiar. Però això no el privà d'anar a l'escola de Foixà fins als catorze anys. En aquell temps, aquesta estava situada a l'antiga sala del Centre d'Esquerra durant la República. En Benito, durant l'última etapa a l'escola, ja compaginava els estudis amb el treball a la barberia del poble. Solia anar-hi els vespres, els dissabtes a la tarda, que és quan es tallava els cabells

a la mainada, i els diumenges. Aquest local es trobava situat just davant de la fleca de can Quel, al rovell de l'ou del poble, en el barri de la Vila, i el seu titular era en Jordi Llenas. Aquest, un dia, mentre arrencava oliveres, patí un greu accident que l'incapacità per a la feina i marxà a viure a l'Estartit, on es casà. L'any 1959 en Benito i en Josep Garriga, de can Masallé, agafaren el negoci que havia deixat en Llenas. En aquells dies, cada dilluns es desplaçava amb la seva Lambretta 150 a Girona, a la barberia de ca l'Antonio, situada al carrer del Carme, i els divendres, a can Viñet de la Bisbal, on ajudava a afaitar els clients que aprofitaven el dia de mercat setmanal.

L'any 1962 marxà a fer el servei militar a la caserna d'artilleria de Girona. En aquest aquarterament hi havia tres barberies, una per a oficials, una altra per a suboficials i la darrera per a la tropa. L'estrena d'aquesta última coincidí amb l'entrada d'en Benito a la seva nova etapa com a barber militar, on afaitava

juntament amb en Bartomeu Vidal, de Juià. Als oficials d'alta graduació, moltes vegades els arreglava el cabells i la barba en els seus domicilis. També dos cops a la setmana pujava a afaitar els pacients convalescents a l'hospital militar, situat aleshores al convent de la Mercè. Una vegada acabat el servei militar ja no va tornar a la seva barberia de Foixà i marxà a treballar a la constructora Cantó de Pals. Recorda, tot i els anys passats, les converses dels clients de la barberia en el barri de la Vila, pagesos d'abans parlant de les terres, les collites i els mercats. Els colpidors relats dels vilatans que lluitaren a la lleva del biberó, al final de la Guerra Civil, i de la feixuga postguerra, que a Foixà fou especialment pesadora. Actualment en Benet Avellí viu a Viladamat.

Flaçà, Pedralbes i Cap Sa Sal. En Joaquim Falgàs Figueras (La Sala, Foixà, 1934) o en Quim Barber, com és conegut pels flaçanencs, és un barber vocacional i entusiasta del que ha estat

A l'esquerra, en Joan Puig, de Sant Jordi Desvalls. A la dreta, en Paco Marlí, a casa seva, a Bordils.

En Martí Teixidor, de Verges

DURANT 74 ANYS EN MARTÍ HA AFAITAT I TALLAT CABELLS ALS HOMES DE VERGES I A LA SEVA BARBERIA ENCARA RESSONEN MIL I UNA HISTÒRIES

Salvador Vega > TEXT // Josep Burset > FOTOGRAFIA

En Martí Teixidor Buxeda (Verges, 1931) està casat amb la Teresa Massanes Figue-rola (Foixà, 1934), amb qui té dos fills, en Josep i la Montserrat. L'ofici de barber li ve per tradició familiar, perquè el seu pare i els seus germans ja s'hi dedicaven. «A Verges hi havia hagut fins a quatre barbers: en Carreres; el seu veí, que li deien el Mut, que era aquell que feia els *cascos* de cartró per les *manages*; el Barber Petit, que va agafar la barberia d'un germà d'en Carreres; i nosaltres, els de ca l'Uab». Antigament la barberia dels Teixidor havia estat a la plaça, a ca l'Enric Grau, que després va ser botiga, però abans dels anys trenta ja es van traslladar al carrer de Progrés, on són encara.

'Remuiar'. Quan només tenia onze anys en Martí es va iniciar en l'ofici. Va ser quan en Josep, el seu germà gran, va

haver d'anar a fer el servei militar, aques- lles milis tan llargues de la fosca post- guerra. La primera feina que aprenien els minyons novells era *remuiar*, és a dir, condicionar les barbes abans de proce- dir a l'afaitat. En Martí ho recorda bé: «Primer es feia servir una crema, però després va sortir un sabó líquid, el Lico- crem, que encara existeix. Anava molt millor, perquè es podia aplicar molt fàcil- ment i no feia grumolls com la crema». A partir d'aquí, l'ofici s'anava aprenent a base d'observar i practicar. «Encara me'n recordo del primer que vaig afaitar. Era un que li deien en Truè. La seva dona era la llevadora del poble». En Truè era un personatge pintoresc, d'aquells que ja no se'n troben: havia fet de tot, sabia de tot i va ser el protagonista d'infinitat d'anècdotes i peripècies, unes ben certes i altres absolutament fantasioses, com

aquella vegada que per poder segar de nit va posar un llum de *carburo* al cap de l'arquet de la dalla i quan es va fer de dia es va adonar que havia dallat fins i tot la figuera sota la qual dei- xava el fato! «Ell mateix dema- nava que l'afaités l'aprenent, així podia passar davant dels altres clients que s'esperaven.»

Navalles alemanyes i alum.

Al 1942 el mobiliari de la bar- beria era ben escàs, «quatre cadires i tres *sillons* per afaitar

i *taiar cabeis*». L'instrumental també era el bàsic: brotxes, tisores, pintes, pintes primes, miralls, màquines de mà, raspall, passador i navalles. «Les navalles venien d'Alemanya. Portaven cinquanta *afilades* i anaven de primera. Després de la guerra aquí en feien unes, de la marca Palmera, i d'aquest de Mataró... Filarmòniques, que no valien res. Bé, ara últimament sí que anaven bé. I Imperials, hi havia també. Per després de l'afaitat fèiem ser- vir una pedra que en diuen alum, alum de roca. És blanca i fa vies. La passaves per la pell, amb la cara molla.»

A la barberia els horaris han estat sempre ben peculiars. «La gent venia quan volia, però sobretot als vespres. Entre setmana en fèiem molt pocs. En Lluís 'Moliner' i en Jaume 'Vidal' venien els dimecres, perquè l'endemà anaven a mercat a Figueres. El dissabte sí que era un *lleno*. Jo havia plegat fins i tot a les quatre de la matinada, i això ja de gran! Abans passava un cotxe de línia a les cinc del dematí, que enllaçava amb el tren a Sant Jordi. Recordo que una vegada, mentre tancava la barberia, vaig veure passar l'autobús i quan ja estava posant el darrer panell de fusta a la porta, sento en Quel 'Petxina' que em crida 'No tanquis, que encara falto jo!'. Es feien moltes hores i, d'altra banda, es cobraven uns preus molt ajustats. «Per sis rals afaitàvem; *taiar cabeis*, tres *peles*. I si afaitaves i *taïaves* encara sortia més *barato*. També fèiem mitja *taïada* de *cabeis*,

En Martí, assegut en una cadira de barber, i la Teresa en una imatge recent.

que era només *arreclar* el clatell, se'n deia 'passar màquina'.»

Aquests horaris tan particulars, amb tarifes ajustades, permetien —o obligaven— els barbers a dedicar-se a altres feines. «El pare va ser el primer encarregat de la companyia del llum a Verges. Ell va posar el llum a gairebé totes les cases del poble. Feien un preu molt bo: tres llums, tres pessetes... entrada de corrent i tot! Només de barber, no en vaig fer mai: havia anat a fer jornals, a escurar la riera de la Tallada, el rec de l'Estany, a batre per les eres... el que es presentava. I també vaig fer molts anys de lampista.»

Però la barberia no portava només feina pels barbers. Ens ho explica la Teresa, la dona d'en Martí: «Jo rentava ben bé un centenar de plects cada setmana. Les bates les feia a mà, i dos o tres pentinadors també.»

Caps que fan quedar bé. Quan pregunto a en Martí pels secrets de l'ofici, em diu que no n'hi ha cap: «Pots ensopegar-ho més o menys, jo sempre m'hi he mirat molt, però no hi ha cap cap igual, ni cap cabell igual, ni cap patilla, ni cap bigoti que tingui un costat igual que l'altre. El cabell espès i arissat és el de més mal treballar, i els que tenen una direcció cap aquí i cap allà, també. Això sí, hi ha caps que et fan quedar bé. Jo tenia un client amb un cabell molt maco. Li hauria tallat gratis, perquè em feia bona propaganda». I tot parlant de caps, barbes, bigotis i clients, en Martí deixa anar mil i una anècdotes viscudes a la barberia durant els tres quarts de segle que s'ha passat al peu del canó: com la d'aquell home que va comparèixer a la barberia amb molta pressa i va proposar que pagaria el servei a qui el deixés passar i es posés a darrere de la cua per ell. Efectivament, algú s'hi va avenir. Al capdavant, però, l'apressat client, que era un *trencametlles* de primera, tot xerrant,

xerrant, encara va acabar sortint més tard que el que s'havia posat a la cua. O la d'aquell altre murri que quan en Martí li pregunta 'Què, com ho farem això?' li diu: 'Fes-ho com vulguis, perquè si et digués com ho *vui*, no m'ho faries pas'. 'Coi, home, digues!', 'Ah, tu mateix, si m'ho vols fer: talla-me'n un per *atre*!' O la d'aquell dia que entra l'avi Nin i diu 'Martí, afaïta'm, que *podé* serà l'última

vegada', 'Coi, Ponç, què digueu? què us passa?' 'Haig d'anar a Pals, que n'hi ha un que em va comprar l'arròs però encara no me l'ha pagat. Guaita, aquí porto la documentació!', i l'avi Nin va obrir la saca i li va mostrar a en Martí un podall gros. O la d'aquells dos pastors que no es coneixien i malparlaven l'un de l'altre mentre esperaven el seu torn a la barberia; o aquella vegada que van voler comprovar si en Truè era realment capaç de trobar aigua com els saurins; o la d'aquell renegaire... Aquesta era la barberia d'en Martí, un paradís perdut, un univers a mig camí entre la crònica i la ficció, tot un món que només s'obria rere aquell inoblidable 'Què, noi, com sempre?'

A dalt, en Martí en una època de plena activitat. Al detall, el seu carnet professional de 1954. PROCEDÈNCIA: Martí Teixidor.

Prou, parlem de toros

EN RAMON SÁNCHEZ HORMIGO VA TREBALLAR DE BARBER A PALAMÓS FENT UN HORARI POC COMÚ: COMENÇAVA A TRES QUARTS MENYS CINC DE VUIT I A TRES QUARTS MENYS CINC DE TRES

Jaume Badias > TEXT

Més de cinquanta anys treballant en una barberia segur que dóna per moltes històries. Històries que són recordades per un barber que s'acomiaça dels seus clients i amics un dissabte d'estiu del 2012.

I més de cinquanta anys fent de barber s'originen en un moment determinat i en la necessitat d'un pare de donar a un fill l'aprenentatge d'un ofici. Així, l'any 1956, mentre alguns nens d'onze o dotze anys començaven a fer d'aprenents de fuster, mecànic o pastisser, en Ramon Sánchez Hormigo va començar passant l'escombra, traient la pols i remullant les primeres barbes. Perquè

quan sortia del col·legi anava corrent cap a la barberia d'en Josep Coms, en ple carrer Major de Palamós: «A mi no em venia de família, perquè el meu pare va ser pescador i després va anar a treballar a una fàbrica de suro», ens comenta.

Però aquest aprenentatge a poc a poc li va fer agradar l'ofici i decidí quedar-se d'ajudant del barber titular, en Casanovas. Més endavant l'any 1962 la barberia es va traslladar al carrer del Mal Pas, on va tallar i afaitar fins al 2012 i va ser així com va viure de ple el final de l'època en què la gent s'anava a afaitar fora de casa, abans que les màquines elèctriques i les *gilletes* fossin habituals. «Abans es

venia a afaitar molta gent, pràcticament tothom s'afaitava abans a la barberia, i amb navalla... això ha canviat molt». En els anys 50 i 60 a la barberia tenien diferents tipus de clientela. D'una banda hi havia homes que s'hi anaven a afaitar fins a tres cops per setmana, mentre que d'altres, dos cops; i també un altre tipus de client, bàsicament pescadors i gent que treballava al camp, que amb un cop a la setmana en tenien prou.

Moltes hores de feina. La jornada laboral d'en Ramon i de la majoria de barbers de Palamós era llarga i gairebé sense descans donat que es treba-

Al centre, en Ramon, de jove, amb dos companys i el seu fill. Any 1962.

PROCEDÈNCIA: Col·lecció particular Ramon Sánchez Hormigo.

llava també els diumenges, encara que només al matí i fins a les dues del migdia. Això sí, no es tornava a obrir fins al matí del dimarts. Precisament els matins del diumenge era el moment d'afaitar molts pescadors i pagesos, «tot i que el barber de Palamós que tenia més pescadors era en Blas, que estava al *muro*». Aquesta demanda provocà que durant un temps hagués d'obrir a dos quarts de vuit del matí i no anar a dinar fins a les dues del migdia a causa de la molta clientela que només podia venir en aquell matí concret; això s'acabà quan els pescadors van deixar de sortir a pescar els dissabtes i van poder disposar de dos dies de festa a la setmana.

En Ramon recorda també que els que hi anaven tres cops per setmana eren gent que tenien botiga, acostumaven a anar-hi els dimarts, els dijous i els dissabtes, o els dimarts, els dijous i els diumenges. Així, els dimarts es trobaven sempre els mateixos, com també els dijous i els dissabtes... arribaven a tenir durant estones la barberia de gom a gom, amb fins a 15 o 16 clients esperant el seu torn. Perquè en Ramon en tots aquests anys mai havia guardat hora: «Jo mai he donat hores, mai. El que volia esperar-se s'esperava i el que no anava a una altra barberia... hi havia gent que s'havia d'esperar 2 i 3 hores i mentrestant xerraven, i el que no podia esperar més em deia, Ramon, ja vindré demà.»

Un altre dels trets que definien la barberia d'en Ramon eren els horaris: als matins obria sempre a tres quarts menys cinc de vuit i fins a un quart de dues... i a la tarda obria a tres quarts menys cinc de tres, sempre a tres quarts menys cinc. Això ho feia quan en Casanovas es va jubilar i ja es va quedar sol amb el noi. El perquè d'aquests horaris es va acabar convertint en una pregunta força recurrent que li feien en aquests anys: «I jo els deia: 'per què a les vuit en punt?'». La raó d'aquesta decisió poc habitual

tenia una causa, «Jo obria més aviat al matí i més aviat a la tarda. Primer deia que obria a les vuit però quan arribava a les vuit menys cinc ja en tenia dos o tres esperant-se. I llavors vaig decidir obrir a menys 20, així podia obrir tranquil·lament, sense ningú esperant». Tot i que el mateix Ramon reconeix que més d'una vegada havia trobat algú esperant davant la porta de la barberia abans de tres quarts de vuit menys cinc. I d'hores, en feien un munt: tancaven a quarts de nou o a les nou molts cops; eren unes jornades laborals llarguíssimes, «però era divertit, jo m'ho passava molt bé, m'agradava allò... i feiem molta broma.»

Fins i tot un cop va decidir no plegar fins que la gent digués prou, és a dir, es vas fer a ell mateix la juguesca d'agafar tothom qui entrés, i així la gent al vespre encuriosida treia el cap i li preguntava si els podia agafar i en Ramon els afaitava o els hi tallava els cabells, «i vaig plegar a les 12 de la nit, no vaig tancar aquell dia fins que no va quedar ningú, tothom servit. Va ser com una aposta», però això només ho va fer un cop. També un o dos cops va decidir, en dissabte, no tancar al migdia, de treballar tot seguit «però després vaig dir que per morir no es necessitava tant» i per això va tornar a descansar al migdia.

D'esquerres i de dretes. Amb tantes estones d'espera sorgien tertúlies de tot tipus, però un cop començava a pujar el to i a discutir, per exemple, de futbol, en Ramon tancava el debat i els deia: «Prou, parlem de toros?». El mateix si es començava a parlar de política, perquè a la seva barberia tant els de dretes com els d'esquerres hi eren afaitats igual, acomplia perfectament amb el seu paper de moderador i d'orientador de tertulians.

Com la resta de barberies de Palamós l'arribada de la calor i dels turistes provocava canvis d'horaris i de ritme respecte a la resta de l'any; als anys seixanta, els barbers de Palamós van acordar que de mitjans de juny a mitjans de setembre obririen també els dilluns, i així aprofitarien l'augment de visitants. Això es traduïa, segons els càlculs del Ramon, de passar de 120 clients a la setmana a l'hivern a 180 els mesos estiu.

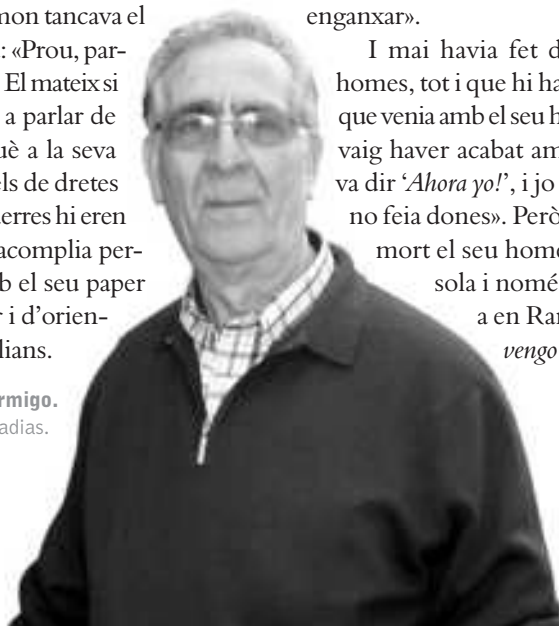
Hi havia moltes barberies l'any 1962: la d'en Jubera, la d'en Blas, la d'en Rubau, la d'en Bañeras, la d'en Ferriol, la d'en Bach, la d'en Mestres... «També can Vadó, Planas, Orihuela... unes 12, n'hi havia. Ara diuen que no n'hi ha tantes però hi ha moltes perruqueries. Estàvem més o menys associats, com un gremi, però els preus no els teníem unificats.»

A la barberia del Ramon el més habitual era afaitar i tallar cabells, i rentar el cap si algú ho demanava. La clientela era tan habitual i fidel que fins i tot hi havia abonaments, «*iguales* en dèiem, com els metges, però jo només ho vaig viure al començament». Aquestes *iguales* donaven dret, per exemple, en un mes, a afaitar quatre cops, a passar la màquina dos cops i a tallar els cabells un cop. Fa anys, els clients, quan es plantejaven anar a afaitar-se, entenien que s'havien d'esperar potser una hora o més. «D'acord que mai no havia fet llista ni donat hores, però, això sí, feia moltes hores i una o altra em podies enganxar».

I mai havia fet dones, només homes, tot i que hi havia una suïssa que venia amb el seu home. «Un cop vaig haver acabat amb ell, ella em va dir '*Ahora yo!*', i jo li vaig dir que no feia dones». Però un cop va ser mort el seu home, hi va tornar sola i només entrar digué a en Ramon: «*Hoy me vengo a afeitarme*» 🐾

En Ramon Sánchez Hormigo.

Foto: Jaume Badias.

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA > SASTRES I MODISTES

M5

El sastre Ricard Casanovas de Palamós amb el grup de sastresses.

ANY: 1928

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ J. VERGONYÓS (XIVARRI). SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE PALAMÓS

M6

Cosidores a Calonge. L'última a la dreta és Jacinta Rotllan.

ANY: 1914

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: FONS JOSEP FORT. ARXIU MUNICIPAL DE CALONGE

PATRIMONI

PATRIMONI ARQUEOLOGIA

Ullastret, ciutat ibera [pàg. 92-93]

JOAN LLINÀS [Sils, 1966. Historiador i arqueòleg]

PATRIMONI HISTÒRIA

El notari de Monells [pàg. 94-95]

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]

PATRIMONI EN MAR

A quatre milles, tramuntana [pàg. 96-97]

JAUME BADIAS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

PATRIMONI COMERÇOS DE TOTA LA VIDA

Can Saleta de Santa Cristina d'Aro [pàg. 98-99]

M. TERESA COSTA [Santa Cristina d'Aro, 1963. Llicenciada en humanitats]

PATRIMONI GASTRONOMIA

Estofat de senglar a Celrà [pàg. 100-101]

DAVID PUJOL [La Bisbal d'Empordà, 1965. Mestre i pedagog]

Detall del cap d'una
Natrix natrix.

FOTO: Francesc Còrdoba.

PATRIMONI FAUNA

La serp de collaret [pàg. 102-103]

FRANCESC CÒRDOBA [Olot, 1964. Biòleg i consultor ambiental]

PATRIMONI FLORA

La dròsera i l'espiga d'aigua [pàg. 104-105]

LLUÍS VILAR [Madremanya, 1957. Biòleg]

XAVIER VIÑAS [Cassà de la Selva, 1959. Botànic]

JAUME RAMOT [Castell d'Aro, 1967. Ornitòleg i il·lustrador]

PATRIMONI PLANTES I REMEIS

Els jardins del mas Maiensa [pàg. 106-107]

ANNA M. OLIVA [Torroella de Montgrí, 1966. Biòloga]

A quatre milles, tramuntana

L'Ernest Mañé i i en Ricard Déu, dos pescadors de Palamós, ens parlen de la meteorologia d'abans del canvi climàtic

Que el temps ha canviat en els darrers anys és una evidència. La percepció que en podem tenir depèn de la nostra relació quotidiana amb els fenòmens meteorològics i en això, als pescadors, els sobren arguments. Dos pescadors d'arrossegament palamosins ens expliquen com era el temps d'*abans*, al qual s'havien d'exposar cada dia i de quins indicis disposaven de cara a sortir a pescar amb garanties.

L'Ernest Mañé (l'Ametlla de Mar, 1937), que viu a Palamós des de ben jove, i en Ricard Déu (Palamós, 1940) coneixen molt bé el temps des que anaven a mar de ben joves i ho tenen clar: «El temps d'abans era molt diferent que el d'ara, ara el temps és boig», diu en Ricard. Fan referència als anys 60, 70 i 80, quan fortes llevantades eren habituals al port de Palamós, com també borrasques de gran intensitat «que pujaven per l'estret de Gibraltar, com les tonyines. En canvi ara, totes les que arriben ja estan força desgastades», diu l'Ernest.

Corrent de garbí, vent de tramuntana. Els pescadors es podien trobar amb set dies seguits de tramuntana, dia i nit, sense aflluixar, tot i que segons en Ricard no fallava mai que «després tinguessis quinze dies seguits de calma i bon temps». L'Ernest per la seva banda

recorda una tramuntanada que els va fer amarrar les barques al moll durant quinze dies, i com l'espera se'ls feia molt pesada: «A vegades passàvem les hores al moll jugant descalços a futbol, i amb una pilota feta de draps». Aquestes esperes podien esdevenir angoixants, en temps en què a les barques s'embarcaven fins a 8 o 9 tripulants esperant per sortir. Era quan es pescava sis dies a la setmana i el diumenge, que en principi era per descansar, s'acabava destinant habitualment a arreglar els arts i preparar-ho tot per al dilluns. A més, fa 40 anys se sortia a les sis del matí, enlloc de a les set d'ara. Era ben fosc i s'aprofitava la primera hora per intentar preveure el temps que es podrien trobar durant la jornada. Amb la sortida del sol el vent normalment es calmava, i així s'esperaven per sortir. Però el vent en si no era un problema, era la seva combinació amb els corrents de les fondalades, en els recs: «Et podies trobar corrent de garbí i vent de tramuntana, i era molt perillós...»

I és que el Ricard compara les condicions de treball dels pescadors d'ara amb les d'abans, quan tot es feia a mà i les barques no tenien coberta com a l'actualitat: «Abans per no mullar-te havies de baixar a popa». Però sobretot el calçat ha variat sensiblement, perquè si no hi havia diners per poder disposar d'unes botes impermeables s'anava amb esclops de fusta. Quan era el moment de *xorrrar*, que es com en diuen de llevar xarxes, l'Ernest recorda que «t'havies de descalçar per no emplenar d'aigua els es-

clops i llavors estant descalç, en contacte amb l'aigua durant molta estona, allò sí que era dur, tela marinera! Ara amb les botes no et mulles, però no en teníem, llavors!» Això sí, molt dijous anaven al cine després de vendre el peix i sopar a la barca, i hi anaven amb els esclops: «Pensa que el cine Carmen era tot de fusta, i quan entràvem els pescadors tot feia cloc, cloc, cloc!»

Per a l'Ernest el so dels esclops també era un indicador del temps que feia a la matinada: «Abans de sortir de casa ja sabies el temps que feia, i era pel soroll dels esclops». Així, quan el temps era sec, amb tramuntana, el so de les passes pel carrer era gairebé escandalós enmig del silenci de la matinada; d'altra banda si hi havia humitat gairebé no se sentia res. També havien après a fixar-se en els arts de les barques, perquè quan encara eren de cotó eren hissades perquè s'assequessin, de manera que quan arribaven de bon matí, si les xarxes estaven seques, tramuntana, si estaven encara humides, llavors és que feia garbí. «I quan anaves fora, la tramuntana ja te la trobaves a 4 milles, en canvi el garbí o llebeig i el migjorn els podies trobar ja dins el port de Palamós». L'Ernest i el Ricard també es fixaven en la sorra de la platja arran de mar, perquè el garbí hi deixava una sorra gruixuda «perquè gratava de baix; i si era vent del nord, la platja estava plana; amb la sorra es notava molt.»

Boira fina a Platja d'Aro, llebeig. Segons ells, el més perillós per als pesca-

L'Ernest Mañé i en Ricard Déu, al moll de Palamós // FOTO: Jaume Badias.

dors palamosins era la tramuntana amb què es topaven molt cops quan ja s'havia sortit i que obligava el patró a emmotllar-se a la situació i decidir què fer: podia comportar girar cua després d'haver estat navegant dues hores i sense ni una escata a bord. Per a en Ricard «ara és molt fàcil, abans no hi havia ràdios. Avui es fan previsions d'una setmana, abans no hi havia previsions, havies de sortir, t'havies de mullar i t'ho trobaves a sobre... era com quan eres al cine, que

veies quina pel·lícula s'hi feia». Per estar pendents de si entraria tramuntana, en mar els patrons es fixaven, depenent d'on anaven a calar, per exemple, en els núvols damunt les Alberes, que indicaven que baixava una tramuntanada forta. «El cel no enganyava, t'ho marcava tot. Els núvols podien fallar algun cop, però si t'hi fixaves bé podies comptar amb el que volien dir». Molts cops es fixaven en si apareixia boira fina damunt de Platja d'Aro, indicador que havia de venir un

llebeig potent. I quan hi havia una llebeig fort l'endemà sempre entrava la tramuntana.

Quan no es disposava de previsió tot senyal era vàlid, per petit que semblés. També era important estar pendent constantment del cel, a l'aguait de canvis. I també observar els punts d'orientació i els canvis que experimentaven, com la certesa que el veure neu al Montseny —si havien hagut d'anar a vendre el peix a Blanes— volia dir que la tramuntana anava a menys i podrien tornar a Palamós amb menys neguit.

També el vent del sud, el migjorn, podia arribar a ser perillós: «Feia molt de mal a Palamós, deixava travessats *barcos* al moll. Però ara ja no hi és, i és un vent que ha acabat desapareixent, ja no arriba aquí». L'Ernest recorda que quan sabien que venia el migjorn, a la una de la nit treien la barca cap a Sant Feliu perquè allà hi havia calma.

Cap a l'any 70 es va notar una sensible millora en les previsions quan va començar a fer el comunicat del temps Ràdio Marsella: donaven una informació molt ben rebuda pels patrons de les embarcacions. Els francesos donaven el *parte* a quarts de vuit del matí, amb temps de reacció suficient per valorar i escollir a quin calador el temps no evitaria una bona pescada. Avui dia les conseqüències del mal temps no acostumen a ser tant dures perquè ja se'l reconeix amb antelació, això permet tenir marge per decidir.

En Ricard recorda com les llevantades fortes no deixaven veure el moll; ara ja no n'hi ha: «El canvi climàtic tot això ho ha matat. Ara veus gent amb màniga curta a la platja en ple hivern» 🌊

A dalt, l'embarcació de pesca 'Joven Manuela' s'enfonsa prop del port el 28 d'octubre de 1947, fruit d'un temporal. A sota, una onada trencant a l'escullera del moll nou de Palamós. Primera meitat del segle XX // PROCEDÈNCIA: Col·lecció d'imatges Ajuntament. Servei d'Arxiu Municipal de Palamós.

Canapost

EL PARADÍS IMPOSSIBLE DE LA MADELEINE CARROLL

Quan rebo l'encàrrec d'escriure sobre el nucli de Canapost (abans pertanyent a Peratallada i ara a Forallac), el primer que faig és buscar a Google algun fil d'on començar a estirar la vida del poble. Cal que reconegui que no hi he estat mai abans. És un d'aquests pobles que no et surten al pas per anar enlloc, cal anar-hi expressament, tot i que de camí a Ullastret crec recordar haver vist un indicador amb aquest nom en una rotonda. Com que les definicions parlen de masies aïllades, afegeixo la paraula masia al nom del poble per fer la cerca. És així com apareix la casa rural de can Vador, on arribaré per altres camins, i la granja escola Can Pau, on decideixo trucar. Rarament un cronista arrauixat l'encerta a la primera aproximació. Rarament troba un indret arrelat a la terra i on es pot resseguir el fil de la història durant diverses generacions. I rarament, és clar, troba de bones a primeres una dona amb l'empenta i la tenacitat de la Mercè Quintana.

De seguida pactem una visita. Com fa el 90% de les seves primeres visites, sobretot si vénen de Barcelona (grups!), m'equivoco i vaig a petar sota l'església, on em cal preguntar i rebre les pertinents orientacions. La Mercè, amb passió encomanadissa, em fa la visita comentada a l'antiga masia de can Pau, anomenada així pel sastre

captaire que a inicis del segle XVIII va aixecar una barraqueta al marge del camí. S'afegeix a la ruta una família interessada a conèixer l'espai per apuntar la seva filla a les colònies d'estiu que hi organitzen. La visita és també un passeig per la memòria de la Mercè, pel paradís infantil del paller on s'enfilava bales amunt fins a rebre l'amonestació del pare, en Daniel Quintana, un d'aquells pagesos valents i soferts que tenien una força física i mental avui desconeguda. La masia va abandonar els usos agrícoles amb la malaltia dels pares de la Mercè, a mitjans dels 80, i es va convertir en granja-escola gràcies a l'esforç de les tres filles del matrimoni. Però aquests nous usos no traeixen la tradició agrícola i ramadera, sinó que la promocionen i la fan conèixer a les noves generacions.

A la granja, els nens aprenen els cicles de la natura, veuen pondre ous i néixer pollets, fan botifarres, fabriquen pasta o elaboren iogurts. La filosofia de l'espai s'expressa en la negativa de no voler castells inflables per les festes d'aniversari ni tenir rocòdrom, sinó *burricòdrom*. En definitiva, que l'aventura i la diversió de debò són els que sempre s'han practicat a pagès, els més naturals, els que més aprecien els nens sedentaris enganxats a la pantalleta del mòbil. I és que poques coses produeixen més il·

lusió a la canalla que descobrir la varietat animal de can Pau: els ases, els cavalls, la vaca gegant, les oques, els ànecs...

La Mercè Quintana es compromet a buscar-me contactes d'altres masies i quan ens truquem al cap d'uns dies resulta que el seu llistat supera de molt les meves expectatives i possibilitats. Jo només vull fer una crònica amable que dibuixi el tarannà del poble parlant amb alguns veïns, però sense cap afany exhaustiu. Al final, mentre parlem de les escasses possibilitats de relació que tenen els veïns de nuclis de masies aïllades, sense un trist bar ni botiga on concentrar les tafaneries, la Mercè em proposa de fer una reunió de veïns a casa seva. Li dic que em sembla una bona idea. Ella s'ocupa de tot i acordem la trobada per al dimecres 27 d'abril a les quatre de la tarda. La cita també és idònia per al veterà fotògraf Paco Dalmau, sempre delerós d'incrementar la seva ben documentada –cosa poc freqüent en els fotògrafs de les noves generacions– col·lecció de fotografies. Ens han acostat uns sofàs a la vora del foc, amb cafè i unes galetes amb moscatell, que conviden a la conversa reposada i a la confiança.

40 persones amb residència permanent. La més puntual, excloent aquest cronista, és la Mercè Vert Sais (Cana-

GERARD BAGUÉ. Girona, 1967. Periodista
PACO DALMAU. Palafrugell, 1953. Fotògraf

A dalt, l'església de Sant Esteve i el seu entorn als anys 40. A sota, imatge actual de l'església, amb els sarcòfags descoberts el 2005.

una mirada en el paisatge

LLUÍS FREIXAS MASCORT TEXT
JOSEP VILALLONGA FOTOGRAFIA

La Font Santa, la petja del prodigi

Jafre i aigua són indestriables. Els camps i horts que s'estenen als peus de la carretera i de les cases rampants, que s'enfilen turó amunt, fins al Ter són terres d'al·livió. A ben pocs quilòmetres, a Colomers, neix el rec del Molí que transcorre entre la riba esquerra del riu i la carretera per anar a morir a l'Escala. L'elevació del nucli urbà històric es deu al Ter i és preventiva: respon, és clar, a la necessitat de protegir-se del foraster però alhora, o sobretot, de les riuades. Jafre ofereix també un catàleg singular de pous i fonts, i havia tingut un estany avui guanyat per a terres de conreu. De font, en té una d'encantada: la del Pou de les Goges, o Goiges, on s'amaguen dones d'aigua, els cants i crits de les quals es poden sentir de nit. Si les goges no són prou distintives, perquè no és un fenomen exclusiu de Jafre, hi ha el Pou del Petroli, la cicatriu d'unes prospeccions petrolíferes que van acabar en fracàs però van deixar al descobert un doll d'aigua sulfurosa que tant atreia visitants que hi buscaven propietats curatives com joves noctàmbuls que hi clausuraven alguna nit de gresca. Però la font, la Font de Jafre amb

nom i mèrits propis, és la Font Santa, l'aigua miraculosa que va convertir el poble en un petit Lourdes.

El Santuari de la Font Santa no sembla un santuari, ni respon als atributs més comuns dels llocs sagrats de la pietat popular: no s'alça en cap turó que proporcioni grans vistes, ni en cap indret de paisatge pintoresc, amb grutes o megàlits, ni es va construir per a l'advocació de cap marededéu trobada. Venint de Girona, just al peu del turó per on s'enfilen les cases del poble, hi trobem una masia robusta, de parets sòlides i sofertes, de línies austeres i pedra vista (l'arrebossat es va repicar a la primera meitat dels anys 70, perquè nosaltres considerem sinònim de noblesa arquitectònica les pedres –no carreus– que els nostres avantpassats amagaven per vulgars). La cobreix un teulat a dues aigües amb una modesta campana de cadireta a la part posterior i una creu al vèrtex de la façana. La portalada és un gran arc rebaixat.

La masia aparent amaga la capella a l'interior i la font al darrere. Quan passeu l'arcada descobriu que sou a l'atri de la capella, un ampli porxo amb bancades de

LLUÍS FREIXAS MASCORT. Cassà de la Selva, 1964. Periodista i escriptor
JOSEP VILALLONGA. Cassà de la Selva, 1953. Fotògraf

pedra a banda i banda. Al fons, quatre graons semicirculars i una porta d'arc dovellat donen accés a l'església, d'una sola nau amb volta de canó. A la façana, a l'esquerra, una lona serigrafiada comunica al visitant que es troba a la porta de la Misericòrdia. Damunt la porta, una altra lona de grans dimensions reproduïx la imatge de la Verge, i a la dreta, una pica de pedra de jaspí ofereix aigua benedida al visitant des de principis del segle XVIII. Just al costat, un humil rètol de fusta pintat a mà contrasta amb l'elegància centenària de la pica per assenyalar l'accés a la font. És a una raconada dels jardins del santuari: un petit pati arredossat per la paret exterior de la capella i els contraforts de la font, que brolla a la base del turó. Una roda de molí s'ofereix com a taula, i per seient, les pedres provinents d'alguna arcada que reposen sobre columnes de totxanes que li fan de petges. Una bancada construïda amb pedra i rematada amb totxos circumda el petit pati, adjacent als jardins del santuari: til·lers, rosers, bancs, un gronxador...

Una petita volta construïda també amb pedra sense treballar i rajola de terrissa dóna soplug al brollador. Damunt de la portella de fusta del dipòsit de l'aigua, mitja dotzena de ciris. Uns testos en un relleix inferior. A sota, una aixeta moderna, de polsador, regula la sortida de l'aigua que, més amunt, brolla pel sobreexidor i s'escola damunt la roca erosionada, coberta de molsa. Les propietats miraculoses de l'aigua van convertir la Font Santa en un punt de pelegrinatge durant segles. Es van recollir testimonis dels prodigis. S'hi construïren piscines i lavatoris dels quals no se sap ni la ubicació precisa ni la data de la pèrdua. La fe popular i l'aristocràcia local contribuïen a l'espendor del santuari. Avui, un rètol senzill –un full

«Les propietats miraculoses de l'aigua van convertir la Font Santa en un punt de pelegrinatge durant segles»

xiprer, es va destruir el 1936. La va substituir una còpia de guix d'artesanía olotina que va ser sostreta la primavera de 2010. Vuit mesos després del robatori, per la Puríssima, es beneïa la imatge actual, que torna a ocupar el lloc que li pertoca, flanquejada per sant Pere i sant Sebastià, i sant Cosme i sant Damià. Quan la capella és tancada, dues finestretes ovalades permeten veure l'interior, que s'il·lumina amb monedes.

Davant del santuari, vorejat de plàtans i til·lers, la carretera, i el paisatge serè de la plana del Baix Ter: camps, horts, arbres fruiters –cirerers, presseguers, nespers–, el riu que s'intueix i l'ombra de les muntanyes al fons. Són quarts d'onze del matí de Corpus. Tres homes treballen a l'hort, davant per davant del santuari. Un empeny un motocultor. L'altre adoba un feix de canyes que ha estintolat en un arbre. El tercer parla amb un badoc que pren notes en una llibreta.

–Vos ja vau venir dissabte, oi? Si voleu veure la capella oberta i la catifa de Corpus haureu de venir el cap de setmana o cap al tard, que hi haurà ofici. Com que, de fa temps, Corpus és feiner...

A la carretera, els cotxes passen 🚗

A-4 plastificat– clavat amb grapes adverteix al visitant que l'aigua no és potable. Distinció pretèrita i modèstia recent. Antic i vell –que gairebé mai són sinònims– conviuen i s'amistancen.

Una fornícula envidrada protegeix una petita marededéu modelada a imatge i semblança de la gran. La Verge sosté, a la mà esquerra, una font. El nen Jesús, assegut al genoll dret de la Verge, ha perdut la mà dreta que sostenia la bola del món. La marededéu del presbiteri és nova i és la tercera que hi ha a la Font Santa. L'original del segle XV, tallada en

De Sant Grau al Montclar

A CAVALL DE TRES COMARQUES ANIREM DES DE L'ERMITA DE SANT GRAU FINS UN DELS BALCONS PANORÀMICS DE LA COSTA BRAVA: EL MONTCLAR

Josep Santané > TEXT I FOTOGRAFIA

Iniciem el recorregut des de l'ermita de Sant Grau i anem a buscar les marques blanques i grogues de l'itinerari senyalitzat que porta fins a la propera població de Sant Feliu de Guíxols per un camí força costaner i enlairat, farcit de grans panoràmiques.

Mirant cap a Sant Feliu per la dreta de l'ermita iniciem la forta baixada que porta al pantà de Sant Grau, situat al torrent que desemboca a la platja de Vallpresona i que marca els límits municipals de Tossa i Santa Cristina d'Aro. Seguint la senyalització esmentada trobarem, abans d'arribar al pantà, un caminet a l'esquerra que ens portarà fins a la font de l'Arítjol i la barraca del Caputxins, on l'erosió ha modelat les roques properes, que s'assemblen a uns penitents, la qual cosa ha donat nom a l'indret.

Anem seguint i arribem a una pista més ampla, que agafarem per l'esquerra per anar a trobar una cruïlla de camins important on veurem un pal indicador que ens informa que estem propers al suro des Llop. Aquesta cruïlla, la tornarem a trobar a la tornada però seguirem per la dreta el camí que ara deixem a l'esquerra.

La Trencada, una cruïlla. Agafem el camí per la dreta que, en poca estona i per un recorregut força planer, ens porta fins la cruïlla de la Trencada després de passar per

les restes d'un antic forn de calç, a l'esquerra del camí; deixem a la dreta l'accés a la cova dels Lladres; per visitar-la caldrà que ens desviem; si anem bé de temps és un indret interessant de conèixer.

Bé, som a la Trencada: el camí de la dreta ens portaria fins a la propera creu d'en Barraquer i ens permetria arribar a Sant Feliu de Guíxols seguint diferents itineraris. Nosaltres agafarem el

de l'esquerra i arribarem fins a la propera ermita de Sant Baldiri, que podem visitar: comprovarem el seu lamentable estat actual fruit de la conducta incívica dels humans.

Continuem avançant i agafem un camí que trobem a la dreta i immediatament un altre a l'esquerra, que ens permet arribar fins al coll de Ceps, molt proper. A la dreta deixem el camí que ens portaria fins plana Basarda i Solius. Plana Basarda és un indret on trobem un importantíssim poblat Ibèric digne per ell sòl d'emprar un dia per visitar-lo.

Des del coll de Ceps anem pujant fins que arribem al petit collet del Montclar, que ens situa sota els contraforts de l'esmentat puig. Agafem el corriol d'accés al cim i amb precaució pugem per un ressalt rocós i un caminet carener que ens porta fins al proper cim, on trobem el tradicional pessebre i molt especialment unes vistes magnífiques de la plana selvatana.

Retorn pel mateix camí. Reposarem una estona i amb precaució retrocedirem pel mateix camí que ens porta altra vegada al collet del Montclar. Des del mateix desfarem l'itinerari de tornada a l'esplanada del Suro des Llop, on trobem el pal indicador.

Agafem el camí de la dreta que puja suaument —és el contrari del que hem utilitzat per venir des de

→ L'ermita de Sant Grau

Situada al cor del massís d'Ardenya-Cadiretes, l'ermita de Sant Grau, de la qual es tenen notícies des del segle XIV, és un excel·lent punt de partida de nombroses excursions que es poden realitzar des d'aquest indret. Fou fundada per monjos benedictins i va ser destruïda per l'exèrcit gavatx durant la seva retirada en la Guerra del Francès. Tornada a reconstruir, va ser reconvertida anys més tard en un hotel-restaurant. És un lloc que, per la seva situació geogràfica, ens permetrà descobrir els grans valors que amaga aquest massís tan desconegut que és el d'Ardenya-Cadiretes

L'ermita de Sant Grau.
FOTO: Ricard Ballo.

SORTIDA I ARRIBADA L'hermita de Sant Grau, al cor del massís d'Ardenya-Cadiretes. Des del segle XIV

RECORREGUT Uns 12 km

TEMPS DEL RECORREGUT Unes 4 hores entre anar i tornar

UNA ÈPOCA Tot l'any, a la tardor hi trobareu bolets i a l'estiu hi passareu calor

DIFICULTATS Els desnivells no són força importants excepte a la baixada sobtada al torrent de Sant Grau i a la pujada final del puig de Montclar

ELEMENTS D'INTERÈS Tot el recorregut és interessant, Sant Grau, la barraca dels Caputxins, Sant Baldri i especialment les panoràmiques des del cim del Montclar

Sant Grau—i acabem trobant una altra cruïlla al costat de la qual hi ha l'antic terme de les tres comarques. En aquesta cruïlla conflueixen el camí que porta a la masia fortificada de can Cabanyes de Montagut i l'anomenat camí dels Pelegrins, per on antigament transitaven els que anaven fins a Montserrat per seguir

l'anomenat Camí de Sant Jaume o Via de Marina. Aquest és el que farem servir per tornar fins a Sant Grau. Es tracta d'un antic camí estret i planer d'una gran bellesa, que ens tornarà fins a l'hermita d'on hem sortit al matí.

De tornada podrem visitar l'antiga mina d'aigua de Sant Grau, que localitzarem

si ens fixem en un tub de plàstic negre que travessa el camí i que només cal seguir per la dreta pujant al marge del mateix camí. Val la pena visitar l'antiga mina d'aigua i també podrem trobar en el mateix camí un altre dels antics termes de l'abadia de Ripoll, que separen els termes municipals de Tossa i Llagostera i que encara avui són vigents. Tot seguit arribem a la mateixa hermita 🏠

A dalt a l'esquerra, l'hermita de Sant Baldri. A la dreta, un grup d'excursionistes pujant al cim del Montclar. Al detall, el terme de les tres comarques: Baix Empordà, Selva i Gironès.

Com vols explicar
als teus fills d'on ve una

"AMANIDA"

si no els pots ensenyar
com funciona una

"AIXADA"

Horts urbans, menjar orgànic, sostenible, km 0, ecològic, bio. Cada dia inventem noves etiquetes per anomenar allò que els nostres avis ja sabien fa 100 anys. Per això, potser la millor manera d'entendre cap a on va la nostra agricultura, el nostre menjar i el nostre futur és fer un cop d'ull al nostre passat i tornar a aprendre el valor de l'esforç, la paciència o, senzillament, el que costa fer que un enciam creixi sa. Veniu al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí i descobriu, tot això i més, en un dels museus més moderns del nostre país.

MUSEU
VIDA RURAL
L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

**Per saber on anem,
cal saber d'on venim.**

Fundació
Carulla

museuvidarural.cat
977 870 576